
Trumpa paskaita apie Galo¹ sistemą ir kai kurie pastebėjimai apie jo mokslą (*Krótki Wykład Systematu Galla¹ z przyłączeniem niektórych uwag nad iego Nauką*)

Andrius Sniadeckis
(*Jędrzey Sniadecki*)

Andriaus Sniadeckio straipsnio „*Krótki Wykład Systematu Galla z przyłączeniem niektórych uwag nad iego Nauką*“, išspausdinto 1805 m. žurnalo „*Dziennik Wileński*“ I tome, 16–42 psl., vertimas

Iš lenkų kalbos vertė gyd. Arleta Bublevič, Vilniaus universiteto Vaikų ligų klinika, Lietuva
Neurologijos seminarai 2017; 21(73): 190–196

Gydytojo Galo² fizionomijos sistemos iki šiol jokie kiti autoriai nelaikė svarbiu darbu, išskyrus viename laiške,³ skirtame baronui *Retzer*,⁴ kuris davė pradžią panašioms laiškamams ne tik vokiečių, bet ir kitomis kalbomis ir patraukė visų dėmesį. Kad ir kokia lemtis lauktų šio mokslo, jis neabejotinai turi genialumo bruožų bei išskirtinės drąsos ir, panašu, daug svarbių tiesų, itin dominančių žmogų. Todėl manydami, kad jis vertas visuomenės dėmesio, tikimės mūsų skaitytojams padaryti paslaugą, pateikdami trumpiausią [Galo mokslo] aprašymą ir pridėdami kai kuriuos pastebėjimus.

Gražus fizionomijos mokslo pavadinimas nėra jo tikrasis vardas, tiksliau tai – smegenų pažinimas, ne tiek iš veido bruožų, kiek iš kaukolės struktūros, atskleidžiančios smegenų ir širdies savybes;⁵ [kadangi] anksčiau nebuvo pavartotas tinkamesnis šio mokslo pavadinimas, pasilikime prie šios sąvokos. Autoriaus teigimu, visos pateiktos žinios atskleistos, vadovaujantis patirtimi, tiriant smegenis bei [kaukolės] kaulus. Jis [Galas] rinko įvairių gyvūnų ir žmonių, kurie išsiskirdavo tam tikru talentu arba aštriu protu, kaukoles manydamas, kad galvos išvaizda tiesiogiai susijusi su šiomis savybėmis. Jo turimų kaukolių ir gipso modelių kolekcija, kurią naudojo rinkdamas duomenis ir skaitydamas paskaitas, yra labai didelė ir vertinga. Dabar pereisime prie paties [Galo] mokslo.

Nuo seno žinoma, kad smegenys yra dvasios veiksmų įrankis, iš ko išplaukia, kad šio organo struktūroje turėtų

būti užslėpti širdies veikimo būdai ir sąmonės valdymas, taip pat visi jų pokyčiai, o tai leidžia spręsti, kad **talentai ir polinkiai turi savo taisykles ir savo vietą smegenyse** (*sposobności i skłonności maią swoię zasadę i swoie siedlisko w mózgu*).

Žinodamas, kad visi filosofai ir gydytojai laikė smegenis dvasios buveine, Galas tai pagrindžia taip:

- 1) Smegenų defektai, ligos ir pažeidimai silpnina kai kuriuos arba visus mąstymo gebėjimus, kaip antai atmintį, supratimą, suvokimą ir kitus, kai kitų organizmo dalių, netgi labai svarbių, pažeidimas tam neturi įtakos. Net stuburo smegenų pažeidimas nekeičia mąstymo galios, nors ir visiškai palaiko sąmoningą judėjimą. Bėgant metams, besivystant smegenims, proto galia auga ir tobulėja; pasenus, kai smegenys mažėja ir kietėja, proto galia silpsta.
- 2) Smegenys nėra gyvybiškai svarbios (*mózg nie iest narzędziem potrzebnem do życia*); vaikai, gimę visiškai be smegenų, gyveno, verkė ir čiulpė; galvos žaizdos ir ligos, kurios gadindavo didžiąją smegenų dalį, nebuvo mirtinos. Taigi, prigimtis, sukurdama tokią svarbią ir kilnią (*ślachetney*) organizmo dalį, turėjo kitokį tikslą.
- 3) Talentai ir polinkiai turi turėti tam tikrą materialų organą, kurio veikimo dėka galėtų pasireikšti. Kad toks organas yra smegenys su visomis savo dalimis, galime įsitikinti stebėdami: kuo smegenų masė, atsižvelgiant į

---

¹ Pranciškus Juozapas Galas, gimęs Tyfenbrune, Švabijoje (dabartinės Bavarijos teritorijoje), nuo 1785 m. gyvena Vienoje, kur užsiima medicinine praktika (aut. past.).

² Francas Jozefas Galas (*Franz Joseph Gall*, 1758–1828) – organologijos, kraniologijos pradininkas, teigęs, kad galvos smegenys yra sudarytos iš skirtingų funkcinių dalių, o tam tikros galvos smegenų sritys yra susijusios su specifiniais išoriniais kaukolės požymiais. Galas, remdamasis lyginamosios anatomijos tyrimais, postulavo, kad aukščiausios žmogaus protinės funkcijos yra lokalizuotos kaktinėse skiltyse – galvos smegenų dalyje, kuri yra kur kas menkiau išsivysčiusi gyvūnams (vert. past.).

³ Gall FJ. Schreiben über seinen bereits geendigten Prodromus über die Verrichtungen des Gehirns der Menschen und der Thiere, an Herrn Jos. Fr. von Retzer. *Der Neue Deutsche Merkur* 1798; 3: 311–32 (vert. past.).

⁴ Šis laiškas randamas apžvalgoje *Wielanda, Neuer Deutscher Mercur*, 1798 metais (aut. past.).

⁵ Pavadinimas kranioskopija (*cranioscopia, craniographia*), atrodo, tinka labiau, bet dar mažai vartojamas (aut. past.).

viso organizmo masę, didesnė, tuo didesnė ir kilnesnė proto galia. Žmogus, valdantis visus sutvėrimus, turi didžiausią smegenų masę. Tuo tarpu gyvūnams, netekusiems šio įrankio, nepastebimas jokios nuo jo priklausomos veiklos nutrūkimas.

Antrasis Galo mokymų teiginys yra toks:

Žmonių talentai ir polinkiai yra įgimti ir nepriklausomo nuo auklėjimo (*sposobności i skłonności są ludzióm wrodzone, a zatem ani iedne ani drugie nie pochodzą z wychowania*).

Šis teiginys turi daug priešininkų, kurie sukilo prieš dabartinį [Galo] mokslą sakydami, kad mūsų geri ar blogi polinkiai (*skłonności*) priklauso ne nuo struktūrų, o nuo auklėjimo. Jų nuomone, jeigu [Galo] teiginys būtų teisingas, žmogus nebūtų laisvas savo likimo kalvis, o akelai pildytų jam paskirtus polinkius; dorybės ir nuodėmės nebūtų laikomos užtarnautomis, nebūtų apdovanojamos ar baudžiamos, nes kilo iš pirminio žmogaus susiformavimo, o ne iš jo asmeninės valios. Į tai Galas atsako: darant prielaidą, kad polinkiai yra suformuojami išsilavinimu, mes vis tiek pripažįstame žmogų esant nelaisvu vykdytoju, nes viskas savo prigimtimi yra viena ir tas pats, ar mes turime laisvą valią dėl struktūros, ar dėl išsilavinimo. Galiausiai nederėtų polinkių ir talentų laikyti kieno nors veiksmis, nes jie neabejotinai yra idėjų, suvokimo (*rozmyślu*) pasekmė. Taigi žmogus suvokia, apgalvoja ir kalba pateikia savo mintis; taip geba atskirti, kas gera, o kas bloga, gali nuspręsti, kas sąžininga ir kas ne, atsimena praeities įvykius ir bando nuspėti būsimus. Suvokęs, kad nėra suinteresuotas kenkti kitiems, nes nenori, kad ir jam kenktų, mokosi kovoti su savo blogaisiais polinkiais, puoselėdamas ir tobulindamas gerąsias savybes. Ši kova leidžia mums įsivaizduoti dorybę. Žmogus, kuris, nepaisydamas polinkio nusiikalsti, lieka ištikimas dorybėms, turi teisę į kitų žmonių dėkingumą. O jeigu protas ir įsitikinimai nesugeba padėti išvengti blogio, tai [tokį žmogų] sulaiko įstatymai arba skiriamos bausmės.

Tačiau įgimtos idėjos (*idea innata*) negali [žmogaus] užvaldyti, nes jausmai ir norai sutramdomi, galvos [smegenyse] tarpusavyje palyginami. Žmogus nemato ir negirdi kitu būdu, o tik regos ir klausos instrumentais; taip pat negali jausti, suprasti ir veikti kitaip, kaip tik naudodamasis tam tikrais įrankiais. Galiausiai, jeigu talentai ir polinkiai nėra įgimti, tai kodėl dorybė, drąsa arba išskirtiniai talentai kai kuriose šeimose paveldimi taip, kaip kitose nusiakaltimai arba negalia? Kodėl beprotybė dažnai iš tėvo perėina sūnui, anūkui ar proanūkiui? Ir pan.

Trečiasis teiginys, kuriuo remiasi [Galo] mokslo esmė:

Talentai skiriasi nuo polinkių, tiek vienas, tiek kitas yra netgi iš esmės skirtingi ir tarpusavyje nesusiję; taip pat kiekvienas talentas ir polinkis turi savo vietą skirtingose smegenų srityse (*sposobności różnią się od skłonności; że i pierwsze i drugie są nawet pomiędzy sobą istotnie różne i niezawisłe nawzajem od siebie; tudzież że*

każda sposobność i skłonność w oddzielney części mózgu ma swoje siedlisko).

Toliau pateikiami šio teiginio argumentai:

- 1) Protą valdančios sritys gali veikti pasikeisdamos. Ir taip [žmogus], pavargęs nuo matematikos arba metafizikos mokslų, atsigaua istorijos arba poezijos moksloose; o kai šie jį nuvargina, kupinas jėgų sugrįžta prie pirmųjų. Yra tokių, kurių proto gebėjimai tokie silpni, kad gali būti palaikyti mažareikšmiai, bet štai jų talentas muzikai ar kalboms gali būti išskirtinis ir pan.
- 2) Esant žaizdoms arba pūlingiems procesams smegenyse, nukenčia tik tam tikri gebėjimai; [ligoniui] pasveikus, šios sritys vėl atgauna savo galią. Turime daug pavyzdžių, kai ligoniai, susižeidę galvą ar sergantys kito mis galvos ligomis, neatpažindavo savo giminaičių ir draugų; kurie pamiršdavo išmoktas kalbas, muziką ir pan., bet išlikdavo kiti proto gebėjimai. Ligoninėse stebime tuos, kuriems dažnai aptemsta sąmonė (*obłąkanych*), kurie, netekdami proto vienoje srityje, išlaiko sveiką suvokimą; arba turėdami visiškai sveiką suvokimą, daro klaidingas išvadas.
- 3) Kai kurie proto gebėjimai pasireiškia labai anksti, kai kiti dar yra niekas; arba išlieka dar tada, kai kiti jau išnyksta. Pavyzdžiui, atmintis ankstyvoje jaunystėje yra geriausia, su amžiumi silpsta, nors tuo metu gebėjimas samprotauti vis labiau stiprėja. Kai paskutinėmis sąmonę praradusio matematiko *de Lagny*⁶ gyvenimo akimirkomis paklausė, koks yra 12 kvadratas, jis atsakė: 144.

Ketvirtasis teiginys:

Kuo duotasis talentas ar polinkis yra stipresnis, tuo didesnis organas, kuriame jis randamas (*im dana skłonność lub sposobność iest więkzsza, tem obszerniejszy organ, który iest iey siedliskiem*).

Visuose gyvūnų jutimo organuose aiškiausiai matoma – kuo didesnis organas, tuo greitesnis jutimas. Gyvūnų anatomijos [mokslas] rodo: kuo gyvūno smegenys didesnės, tuo jo proto galios turi daugiau gebėjimų. Tiriant žmogų, pastebėta, kad pirmaujančiųjų moksle smegenys yra didesnės ir sunkesnės negu bukųjų ar nevykėlių (*tępych lub niedołężnych*). Galo atlikti gyvūnų stebėjimai įtikino: kuo sugebėjimas ar polinkis didesnis, tuo didesnė už jį atsakinga smegenų sritis.

Penktasis teiginys:

Smegenų forma atspindi išorinę galvos išvaizdą,⁷ nes vidinis kaukolės paviršius yra priklausomas nuo joje esančių smegenų paviršiaus (*kształt mózgu oznacza postać zewnętrzną głowy, gdyż powierzchnia zewnętrzna czaszki zawsze iest równoodległa od powierzchni zawarte-go w niej mózgu*).

Kadangi žmogaus smegenis sudarantys organai gali būti įvairaus tūrio, galima daryti išvadą, kad smegenys skirsis, o nuo jų formos priklausys išoriniai kaukolės skirtumai. Tą patvirtina šie pastebėjimai:

⁶ Thomas Fantet de Lagny (1660–1734) – prancūzų matematikas (vert. past.).

⁷ F. J. Galo kranioskopinėje doktrinoje teigta, kad besiformuojančios, augančios galvos smegenys suformuoja kaukolę, jos išsiugaubimus ar įlinkimus (vert. past.).

- 1) Užsimezgas gyvybei, smegenys vystosi pirmiau nei jas gaubiantys kaulai; visa kaukolė tuo metu yra sudaryta tik iš dangalų, kurie yra tokios pat formos, kaip ir smegenys.
- 2) Nors naujagimių smegenys yra minkštos, beveik skystos, jos stipriai veikia dangalus ir daro įtaką jų susiformavimui. Po gimimo smaila galvos forma tampa apvali, taip pat išsilygina įspaudai, atsiradę sunkaus gimdymo metu, [traukiant] rankomis ar replėmis. Be to, chirurgijos mokslas moko, kad net visiškai išsivysčiusių ir kietų galvos kaulų struktūroje atsiradę išlinkimai smūgio ar kritimo metu išsilygina veikiant smegenims (*przez samo działanie mózgu*).

Šie pastebėjimai įrodo: kuo stipriau išsivystęs tam tikras galvos smegenų organas, tuo labiau tam tikroje [smegenų] vietoje išsigaubia kaukolės kaulai; todėl didelis tokių išsigaubimų skaičius rodo didelį proto aštrumą ir talentų gausą. Jeigu, naudodamiesi stebėjimu ir patirtimi, nustatytume kiekvieno iš organų vietą, galėtume pagal galvoje esančius išsigaubimus ar įlinkimus spręsti apie kiekvieno žmogaus talentus ir polinkius. Norint įgyti tokių žinių, reikia:

- 1) Susipažinti su natūralia išorine kaukolės forma, dažnai liečiant ir apžiūrint galvas. Liesti reikėtų ne pirštu, o visu delnu, judant lėtai iš vietos į vietą ir įdėmiai stebint kiekvieną nelygumą.
- 2) Tik pasižymintys aštriu protu ir talentais turi kaukolės iškilumų, atitinkančių jų sugebėjimus, todėl nereikėtų tikėtis jų atrasti kiekvienoje galvoje. Nederėtų praleisti progos ištirti išskirtiniais talentais ar neeiliniais gebėjimais stebinančių žmonių galvas; taip pat tų, kurie pribloškia kokio nors jutimo trūkumu; pirmu atveju reikia ieškoti kaukolės išsigaubimų (*wypukłości*), antruoju – įlinkimų (*wklęsłości*). Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti tiriant išprotėjusiųjų (*szalonych*) kaukoles, tų, kurių aptemusi sąmonė prisirišusi tik prie vienos idėjos; [šiuo atveju] labiausiai išsivystęs organas bus ten, kur yra [struktūra, atsakinga už] minėtą idėją. Todėl dėl meilės ar iš proto einančio žmogaus labiausiai išsivystęs organas bus toje smegenų dalyje, kuri atsakinga už ištvirkimą; tas [žmogus], kuris galvoja esąs karalius ar Dievas, turi gerai išsivysčiusį puikybės organą ir pan.
- 3) Kai kurie talentai ir polinkiai labai stipriai veikia gyvūnus; tad reikėtų atkreipti dėmesį, kuriose šių gyvūnų kaukolės vietose yra minėti išsigaubimai arba įlinkimai, ir gautus pastebėjimus pritaikyti kaip analogijas žmogui.
- 4) Žmonės, pasišventę jaunuolių tobulinimui, gali geriausiai paveikti tam tikrą jų gebėjimą ir juo pasinaudoti. Vystantis vaikų protiniams gebėjimams, išryškėja tam tikri polinkiai ir talentai, kurių priežastį sunku atrasti. Tuomet galima pastebėti už tą polinkį ar talentą atsakingo organo padidėjimą, nors kitos [galvos] smegenų dalys dar nerodo pažangos. Ir tuo metu jaunuolio išskirtinio talento tobulinimu užsiimantis mokytojas gali

net labiausiai netikusias galvas paversti visuomenei naudingomis (*niekiedy naynikczemnieysze głowy pozytecznemi społeczności uczynić*). Tokiu pat būdu mokytojai ir tėvai, pastebėję blogus vaikų polinkius (vagystes, melą, žiaurų elgesį ir pan.), iš kurių dažniausiai juokiasi ar [tokį vaiką] pavadina juokinga pravarde, panorės susimąstyti, kad polinkiai turi savo kilmę anatomijoje, o ankstyvas lavinimas, pasitelkiant visas jėgas, turi padėti juos [polinkius] užslopinti.

Daktaras Galas, rinkdamas visus jam priklausančius atvejus ir nuolat peržiūrėdamas žmonių bei gyvūnų kaukoles, suprato, kad atrado daug organų ir juos atitinkančių kaukolės vietų. Pasistengsime šiuos organus kuo trumpiau išvardinti.

Visos, mažiau kilnios smegenų dalys, reikalingos tik gyvybei palaikyti arba perduoti nervus jutimo organams (*narzędzióm zmysłowym*), yra kaukolės dugne ir bendros beveik visoms gyvūnų rūšims. Tačiau kuo labiau gyvūnai tobulėja, tuo daugiau smegenų pasiskirsto šonuose ir viršuje taip, kad labiausiai iškili ir plati kakta rodo kilniausias smegenų dalis. Tad pradėkime nuo kaukolės dugno.⁸

Gyvenimo jėgos organas (*organ mocy życia*, Fig. 2, N. 1).⁹ Turėtų būti [randamas] toje smegenų dalyje, kur baigiasi pailgosios (*medulla oblongata*) ir prasideda nugaros smegenys. Apie jo dydį ir plotą sprendžiame pagal galinę smegenų angą (*otworem tylnim głowy*).¹⁰ Šis organas didsnis moterims nei vyrams, todėl jos ilgiau gyvena. Šios srities pažeidimai iš karto užbaigia gyvenimą.

Organas, pririšantis prie gyvenimo (*organ przywiązania do życia*). Vieni žmonės gyvenimą vertina aukščiau visko ir jam išsaugoti paskiria visas savo pajamas ir garbę; kiti jį taip mažai vertina, kad ne tik šaltakraujiškai kelia sau grėsmę, bet netgi, pažadinę neapykantą savo būviui, nusižudo. Dėl to Galas mano, kad minėtas organas išties turi būti; tačiau nėra įsitikinęs, ar jo ieškoti kaukolės dugne prieš galinę smegenų angą, ar įkurdinti *corpore calloso*, kadangi *Hunczowski*, apžiūrėjęs vienuolika savižudžių, pastarąjį rado visiškai sugadintą.

Ištvirkimo organas (*organ lubieżności*, Fig. 2, N. 2). Populiarioji nuomonė skelbia, kad tobulai išsivystę dauginimosi organai yra pagrindinis fizinę meilę žadinantis veiksnys. Viską apmąstęs autorius, pastebėjęs dažnai neįprastą vaikų ir eunuchų ištvirkimą, suprato, kad reikėtų rasti atskirą smegenų organą [atsakingą už ištvirkimą]; ir už tai atsako smegenėlės (*cerebellum*). Kuo didesnės smegenėlės, tuo iškilesnė galinė ir apatinė galvos dalis, tuo storesnis sprandas. Šis organas turėtų būti labai didelis toms pamišusioms moterims, kurių [ligai] suteiktas nimfomanijos pavadinimas (*nymphomania*). Šis organas didžiausias beždžionių, žvirblių, balandžių, gaidžių ir t. t. [galvose]. Vaikų ir mulų – visiškai nedidelis.

Prisirišimo prie vaikų ir tėvų organas (*organ przywiązania do dzieci i rodziców*, Fig. 1-2, N. 3). Galas pastebėjo šiuos iškilumus žmonių ir kai kurių gyvūnų rūšy-

⁸ T. y. kaukolės pamato (vert. past.).

⁹ Žiūr. straipsnio „Andrius Sniadeckis (1768–1838) ir organologijos mokslo sklaida XIX a. pradžios Vilniuje“ 2 paveikslą.

¹⁰ Veikiausiai *foramen magnum* (vert. past.).

se, tačiau nemokėjo jiems priskirti jokios funkcijos. Galiausiai pastebėjo, kad [šis organas] labiausiai išryškėdavo geriems tėvams ir motinoms, kurie didžiausią laimę rasdavo savo vaikuose; taip pat sūnams, kurie savo jėgas ir sveikatą pašvėsdavo slaugydami pasenusius tėvus. Šis organas ryškesnis moterims, o jeigu pasitaiko šios lyties pabaisų, kėsinančių į savo gimdos vaisių, jų poelgius lemia sugadinta visuomenė, o ne gamta.

Draugiškumo, meilės, ištikimybės ir geranoriškumo organas (*organ przyjaźni, miłości, wierności i uprzejmości*, Fig. 1-2, N. 4). Pasiuokojančio dėl draugų laimės, malonaus ir draugiško žmogaus polinkiai yra šioje smegenų dalyje. Šunys, tikras ištikimybės pavyzdys, ir ypač pudeliai, turi didžiausią iškilumą šioje srityje.

Atkaklumo organas (*organ odwagi*, Fig. 1-2, N. 5). Šis organas yra per colį už ir virš ausies. Didelis jo išvešėjimas praplatina galinę galvos dalį, atitolindamas abi ausis. Todėl gyvūnų, kurie yra atkaklesni, drąsesni nei kiti (liūtų, šernų ir kai kurių arklių) ausys labai atitolusios viena nuo kitos, o balių, pvz., kiškių, [taip arti, kad] kone tarpusavyje liečiasi. Galas savo rinkinyje turi garsaus generolo *Wurmser*¹¹ kaukolę, kurioje šie gumbai siekia kumščio dydį.

Žudymo organas (*organ zabójczy*, Fig. 1-2, N. 6). Autorius šį organą pirmiausia pastebėjo mėsa mintančių gyvūnų, nerasdamas jo kitų žolėdžių [kaukolėse]. Vėliau, radęs jį žmonėse, suprato, kad ypatingas jo išvešėjimas yra priežastis pasitenkinimo, kurį kai kurie jaučia, žudydami gyvūnus. Tas pats organas lemia ir tai, kad kai kurie žmonės su atsidavimu dirba skerdikais ar budeliais, šias žudymo profesijas iškeldami aukščiau kitų.

Atsargumo organas (*organ ostronżości*, Fig. 1, N. 7). Iškilę galvos šoniniai kaulai parodo šio organo išvešėjimą, jis, pasiekęs išskirtinį dydį, suteikia galvai iš viršaus matomą keturkampę formą. Tokie asmenys dėl didelio atsargumo yra bailūs ir neveiklūs. Jeigu šio organo trūksta, galvos šonų kaulai yra plokšti, tokie asmenys vėjavaikiški, lengvabūdiški; viską nusprendžia neapgalvotai. Dėl šio organo, sujungto su humoro [organu], žmonės tampa maloniausiais susibūrimuose ir patinka moterims, tai paprastai būdinga prancūzams.

Gudrumo organas (*organ chytrzości*, Fig. 1, 3, N. 8). Šis iškilumas yra pusanatro colio virš ausies, ir jį turinčių asmenų priekinė galvos dalis yra daug platesnė. Šiuos gumbus turi intrigantai, dvariškiai, niekšiški kapitonai ir išradingi ministrai. Geros širdies, viskuo tikinčių prasčiokų (beveik visada tampančių intrigų aukomis) kaukolė šioje vietoje yra įdubusi. Moterims, kurių organas labai išvešėjęs, būdingas aukšto lygio flirto talentas, kuris ne išmoktas, o padovanotas gamtos.

Vagystės organas (*organ kradzieży*, Fig. 1, 3, N. 9). Dažnai siejamas su prieš tai buvusiu ir kartu su juo formuoja iškilumą. Galas atrado, kad šis organas labai ryškus pa-

garsėjusių vagių ir žmonių, kurie iš prigimties jautė nenumaldomą norą vogti, galvose. Yra žmonių, kurie negali išeiti iš namo ko nors neišsinešę, nors kitą dieną, visaip teisingamiesi, daiktus grąžina. Jauno vaikino, išauginto vagių, tačiau nesugebėjusių niekaip priversti jį vogti, kaukolėje Galas šioje vietoje rado įdubimą. Vagystės organas didžiausias šarkų, varnų ir kai kurių veislių šunų galvose.

Atminties organas (*organ pamięcy*). Galas išskiria kelias atminties rūšis. Visi šie organai yra kauluose, formuojančiuose akių dugno skliautus.¹² Dėl to kiekviena atminties rūšis nulemia skirtingą akių išvaizdą.

Daiktų atmintis (*pamięć rzeczy*, Fig. 1, 3, N. 10). Atskiriama pagal gumbą, esantį iš karto virš nosies. Labiausiai tarnauja žmonėms, turintiems puikiai išvystytus gabumus. Iš gyvūnų didžiausias tarp dramblių.

Asmenų atmintis (*pamięć osob*, Fig. 3, N. 11). Išsi-gaubimas, esantis virš šio organo, yra [aki]duobėje, kurią užima akis iš nosies pusies. Todėl žmonių, turinčių šį organą, akys yra atitolusios viena nuo kitos. Ši galia kai kuriems tokia stipri, kad tokie žmonės atsimena ir atpažįsta visus asmenis, kuriuos kada nors yra matę.

Vietovių atmintis (*pamięć miejsc*, Fig. 1, 3, N. 12). Šis organas yra pačioje antakių pradžioje. Paukščiams, kurie išskrenda į tolimuosius kraštus ir grįžta į savo buveines po kelių mėnesių, šie iškilumai labai gerai matomi. Juos turintys asmenys mėgsta keliones ir labai detalai atsimena visas vietas, kuriose lankėsi, smulkmenas.

Žodžių atmintis (*pamięć słów*, Fig. 3, N. 13). Yra pačiame akių dugne. Neįmanoma apčiuopti šio organo, bet jo išsivystymas nulemia išsprogusias akis. Jį turintys žmonės atsimena kiekvieną pavadinimą, domisi įvairiomis kolekcijomis ir gali pavadinti tą patį daiktą keliais vardais.

Kalbų atmintis (*pamięć ięzyków*, Fig. 3, N. 14). Šis organas yra priešais minėtąjį ir kuo didesnis, tuo labiau akį nukreipia žemyn. Jis būdingas tiems, kurie imasi kalbų su pasitenkinimu ir per trumpą laiką lengvai išmoksta kelias kalbas.

Skaičių atmintis (*pamięć liczb*, Fig. 3, N. 15). Šis organas yra akiduobės išorinėje dalyje. Jį turinčių žmonių akys yra [tarsi] viena į kitą išpraustos. Galas mano, kad šis organas atspindi aistrą matematikai.¹³

Tonacijos atmintis arba muzikos organas (*pamięć tonów czyli organ muzyczny*, Fig. 1, 3, N. 16). Kai kuriuos muzika nepaprastai vilioja ir tampa aistra, kuriai šie viską paaukvoja; kiti gi nerodo jokio susidomėjimo muzika. Organas, tarnaujantis šiai aistrai ir talentui, yra virš skaičių organo ir lengvai atpažįstamas pagal išsi-gaubimą, esantį virš išorinio akies kampo. Visų didžiųjų muzikų biustuose ir paveiksluose šis iškilumas labai gerai matomas.

Tapybos arba spalvų organas (*organ malarstwa, albo raczy kolorów*, Fig. 1, 3, N. 17). Žymiausi tapytojai, tokie kaip *Correggio*,¹⁴ *Titian*¹⁵ ir kiti, patys tobulėjo, tačiau

¹¹ Dagobert Sigmund von Wurmser (1724–1797) – austrų maršalas (vert. past.).

¹² Arba akiduobę (vert. past.).

¹³ Reikėtų sakyti – aritmetikai, nes matematika – tai ne vien skaičiavimai (aut. past.).

¹⁴ Antonio da Correggio (1489–1534) – italų Renesanso dailininkas, kūręs Parmoje (vert. past.).

¹⁵ Tiziano Vecelli (*Vecellio*, apie 1480–1576) – italų Renesanso dailininkas, kūręs Venecijoje (vert. past.).

nesugebėjo savo talento perduoti pasekėjams. Galas priskyre šiuos sugebėjimus atskiram organui, kurio išsigaubimas yra tarp muzikos ir atminties organų.

Amatų organas (*organ kunsztów*, Fig. 1, 3, N. 18). Matomas tiems žvėrimis, kurie užsiima statybomis (bebrai ir švilpikai). Talentingi menininkai taip pat turi šį gerai išlavėjusį organą. Jeigu skaičių atminties organas, esantis šalia, yra taip pat gerai išsivystęs, tokie asmenys tampa didžiais mechanikais ir įvairių variklių išradėjais; jeigu [šis organas] veikia kartu su spalvų organu, toks žmogus turi tapybos talentą. Rafaelio (*Rafaela*)¹⁶ kaukolėje šis organas yra labiausiai iškilęs.

Kiti organai sudaro iškiliausią smegenų dalį, kuri tarauja tik žmogui, užimdama priekinę ir viršutinę galvos dalį. Ir šiai daliai žmonės turi būti dėkingi už plačią, puikią ir iškilusią kaktą, kuri, būdama ryškesnė, rodo iškilensnį protą.

Dėmesingumo arba pastabumo organas (*organ uwagi czyli obserwacyi*, Fig. 1, 3, N. 19). Žmonių, turinčių šį talentą, statmena kaktos sritis yra plati ir pusapskritimio formos. Tokia kakta yra būdinga vaikams, kurie labai smalsūs ir, atnaujindami savo vaizduotę, noriai pastebi kiekvieną daiktą, būdami taip susidomėję, daugiau į nieką nekreipia dėmesio. Vyresniame amžiuje tik kai kuriems asmenims išlieka panaši kaktos forma.

Proto organas (*organ rozumu*, Fig. 1, 3, N. 20). Išryškėja iškilumu toje vietoje, kurioje kaktikaulis statmenai iškyla ir atsilenkia atgal. Trikampio formos, kurio pagrindas nukreiptas aukštyn, iškilumas rodo aštrų protą, toks žmogus gali suprasti tikrąją santykių esmę ir piešti savo mintis gražiausiais vaizdais. Tai – didžiųjų oratorių, žinomųjų rašytojų, padedant vaizduotei – ir didžiųjų poetų organas. Išsitempęs skersai į abi kaktos puses, šis iškilumas rodo gilų protą, sugebėjimą filosofškai ir metafiziškai analizuoti. Apdovanotieji šiuo organu atranda, tobulina ir aiškina mokslus; kuria naujas sistemas ir teorijas; o atsidūrę valdžioje, tampa didžiais įstatymų leidėjais. Loko (*Locka*),¹⁷ Beikono (*Bakona*)¹⁸ ir Dalamberto (*d'Alemberta*)¹⁹ biustuose matomas ryškus šios vietos išsigaubimas.

Humoro organas (*organ dowcipu*, Fig. 1, 3, N. 21). Humorą yra ir proto rūšis, ir lengvai bei paviršutiniškai mąstančiųjų savybė. Tai juokų, frazių, žaismingų palyginių ir lengvų eilėraščių organas.²⁰ Galas jam priskiria vietą abipus proto organo. Voltero (*Voltera*)²¹ biustuose ir paveiksluose šis gumbas yra labai didelis.

Gerumo organas (*organ dobroci*, Fig. 1, 3, N. 22). Yra kaktos viduryje, virš proto organo, ties plaukų augimo linija. Žmonės, turintys šį organą, stipriai jaučia kitų nelaimes, tampa tikrais draugų guodėjais. Tironai šioje [kaukolės] vietoje turi ryškų įdubimą, tai matoma Nerono (*Nerona*)²² ir Robespjero (*Roberspiera*)²³ galvose – ryškus įdubimas padaro įspūdį net apie tai nieko neišmanantiems.

Dosnumo organas (*organ szczodroblowości*, Fig. 1, 3, N. 23). Du [dosnumo organo] išsigaubimai yra kaktos viduryje, virš tapybos organo. Tai nuostabi savybė. Tokie žmonės, nenorėdami pasigirti, vien iš vidinių paskatų dalina savo turtus nelaimingiems ir vargstantiems; jaučia malonumą paremti ir išaukštinti varguolius. Šykštuolių [kaukolėje] šioje vietoje yra įdubimas, iš to galima atskirti ir gudriausią apgaviką.

Entuziazmo ir vaizduotės organas (*organ zapału i imainacyi*, Fig. 1, 3, N. 24). Kai kurių asmenų kakta, prasiidėjusi nuo gerumo organo, palaipsniui kyla aukštyn, ir tai kaktai suteikia ryškia ir puslankio formą. Tokie asmenys linkę žavėtis įvairiomis sritimis. Gyva ir kūrybinga vaizduotė subrandina drąsius ir originalius poetus; tas pats organas suteikia didelį aktorystės talentą. Tokie žmonės taip pat iškyla politikoje; o religijoje spinduliuoja betiksliu žingeidumu. Iš šio organo Galas išskiria dar **teosofijos organą** (*organ teosoficzny*).²⁴

Sprendimų stabilumo organas (*organ stałości w przedsięwzięciu*, Fig. 1, N. 25). Šis organas yra tuoj už kaktikaulio, kur su juo ir tarpusavyje susiliečia abu šoniniai galvos kaulai.²⁵ Asmenys, kurių šis organas pakankamai išsivystęs, pasižymi stabilium charakteriu: jeigu [šis organas] yra didelis, stabilumas virsta nepalaužiamu užsispyrimu. Žmonės, kurių kaukolė šioje vietoje įgaubta, yra nestabilūs ir linkę keisti sprendimus.

Puikybės organas (*organ wyniosłości*, Fig. 1, N. 26). Yra viršugalvyje. Skirtinga [organo] išvaizda lemia skirtingus polinkius, bet visi jie susiję su puikybe. Apvalus šio organo iškilumas reiškia norą iškilti ir dominuoti, ambicingumą. Pailgai ištįsęs organas reiškia puikybę arba įžulų pasididžiavimą. Skersai ištįsęs – tuštybę, tuščias pastangas įrodyti tai, kuo nesame iš tikrųjų.

Meilės tiesai organas (*organ miłości prawdy*, Fig. 1, N. 27). Nėra tiksliai žinoma jo vieta, tad nieko keista, nes žmonės paprastai mėgsta meilikavimus ir bijo tiesos, todėl Galas ir jo pasekėjai turės peržiūrėti dar daugybę kaukolių,

¹⁶ Rafaelis (*Raffaello Sanzio*, 1483–1520) – žymus Renesanso epochos italų dailininkas, architektas (vert. past.).

¹⁷ John Locke (1632–1704) – anglų filosofas, vienas įtakingiausių Apšvietos epochos mąstytojų, liberalizmo tėvas (vert. past.).

¹⁸ Francis Bacon (1561–1626) – anglų filosofas, empirizmo pradininkas (vert. past.).

¹⁹ Jean le Rond d'Alembert (1717–1783) – prancūzų matematikas, filosofas, muzikos teoretikas, kartu su Denis Diderot (1713–1784) – prancūzų Enciklopedijos sudarytojas (vert. past.).

²⁰ Organai A. Sniadeckio tekste yra personifikuojami: atrodo, tarsi jie veiktų savarankiškai (vert. past.).

²¹ Voltaire (*François-Marie Arouet*, 1694–1778) – prancūzų rašytojas ir filosofas, vienas iškiliausių Apšvietos epochos veikėjų (vert. past.).

²² Neronas (37–68) – Romos imperatorius (vert. past.).

²³ Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (1758–1794) – Didžiosios Prancūzijos revoliucijos veikėjas (vert. past.).

²⁴ Teosofija (gr. *theos* – dievas, *sophia* – išmintis) – mistinė filosofinė doktrina, skelbianti žmogaus sielos vienovę su Dievu (vert. past.).

²⁵ Veikiausiai momenkauliai (vert. past.).

kol jį atras. Reikėtų jo ieškoti Henriko IV²⁶ galvoje. Remiantis paskutiniais tyrimais, matoma, kad melagiai šioje vietoje turi ryškų įdubimą.

Štai ir baigiama Galo mokymo paskaita, kurią stengėmės kiek įmanoma labiau sutrumpinti, išskeldami pagrindinius principus. Tikimės, kad kiekvienas skaitytojas sugebės šį mokslą tinkamai suprasti ir objektyviai įvertinti, uoliai atsirinkdamas jam šiame rašte pateiktas mintis. Užbėgdami įvykiams už akių, negalime paneigti, kad pagrindai, ant kurių stovi šis mokslas, turi tikslumą, kokį turi turėti gerai paremti mokslai; nors ir negalime atmesti pirmųjų autoriaus pastabų, kad visas šio mokslo pagrindas kilo iš patirties. Kokie gi įrodymai gali užtikrinti, kad jo išvardinti organai tikrai yra vietose, kurias nurodo? Kiekvienas, objektyviai sprenddamas, gali pripažinti, kad visas šis reikalas (*iz rzecz cała*) remiasi spėjimais (*domysłach*), nors šios gali dažnai priartėti prie tiesos. Išnagrinėkime pirmiausia pradmenis.

Kadangi visa žmonių giminė sutinka, kad žmogaus valia ir protas turi savo vietą galvoje, galima pripažinti, kad mūsų talentų ir polinkių priežastis ir šaltinis yra smegenyse. Todėl pirmasis Galo mokslo teiginys yra neginčijamas.

Ne visi sutinka, kad proto galios ir polinkiai – daugiau [smegenų] struktūros nei auklėjimo pasekmė. Mes savo ruožtu lenkiame Galo suvokimui, nes kasdien patirtis ir istorija rodo, kad proto ir širdies savybės (*przymioty rozumu i serca*) yra neabejotinai paveldimos, kaip ir organinės kūno savybės arba trūkumai.²⁷ Dažnai matome blogiausių žmones tarp tų, kurie gavo geriausią išsimokslinimą; ir kartais džiaugiamės puikiausiomis savybėmis tų, kurie turėjo blogiausią pavyzdį; juk visi moralai, rašyti ir pasakoti per amžius, taip mažai paveikė žmonių giminę, kad visuomenei galiausiai [teko sukurti] valdžią, teisę ir griežtas bauses.

Tačiau trečiasis teiginys, nors autoriaus svariai paremtas, yra nepabaigtas ir turi daugiausiai neaiškumų. Nes, jeigu visi talentai ir polinkiai skirtųsi ir nepriklausytų vienas nuo kito, ir kiekvienam talentui, ir kiekvienam žmogaus polinkiui reikėtų priskirti atskirą organą, be to, ir jų kiekį neaprepiama galybe padauginti; nes turint vieną ar kitą savybę, kitos neturėtų nukentėti. Autoriaus būtų galima paklausti: jeigu iš žmogaus atimtume gebėjimą suprasti arba suvaldyti vaizduotę, kokios kitos proto galios liktų? Kuo taptų protas arba vaizduotė be įsivaizdavimo ir atminties, net jei juos atitinkantys gumbai būtų didžiausi? Tada suprastume, kad kiekviena proto veikla turi būti suvokiama kaip jungtinė ir galinti išsidėstyti į skirtingas dalis (*złożoną i mogącą się na pewne rozebrać elementy*). Tokiomis pirminėmis dalimis galėtų būti suvokimas, atmintis ir nuomonė, gebėjimas palyginti ir spręsti. Norint kiekvieną proto

gebėjimą įkurdinti tam tikrose smegenų vietose, reikėtų pradėti nuo anksčiau minėtų. Tiesa, Galas buvo tikslus, kalbėdamas apie atmintį, bet, atrodo, visiškai pamiršo suvokimo ir supratimo galias.

Pakartosiu. Galas pamiršo apie bendrą kūno sudėjimą, apie temperamentus, kurių reikšmė aistroms labai didelė. Šaltų ir lėtų žmonių skonio ir talento aistros visiškai skiriasi nuo tų, kurios tarnauja aktyviems, užsidegusiems ir pernelyg jautriems žmonėms. O jeigu galiausiai kas nors neturėtų išsigaubimo humoro organo srityje, tuomet [tokiam] davus laimingą atmintį, greitą dalykų suvokimą, tinkamą mąstymą, aktyvų ir linksmą temperamentą, ar toks žmogus nebūtų geras humoristas? Taip pat [jam] davus stiprų suvokimą, gerą atmintį, gilų mąstymą ir lėtą temperamentą, galima būtų, net ir neturint gumbo, skirto protui, užtikrinti, kad [toks žmogus] tikrai būtų protingas.

Trečia. Norint įkurti kiekvieną talentą ir polinkį skirtingoje [galvos] smegenų dalyje, [prieš tai] reikėjo įrodyti, kad smegenys išties susideda iš skirtingų dalių. Anatomai, tiesa, dalina smegenis į atskiras dalis; bet iki šiol mūsų neišmokė, kokią funkciją kiekvienai iš jų [derėtų] priskirti. Bet štai Galas, nekreipdamas dėmesio į anatomų padalinimą, įkurdina svarbiausius ir kilniausius organus šioje [galvos] smegenų srityje, kurią mes laikome vientisa ir neatskiriama substancija (*ciągłą i nieprzerwaną masą*) ir kuriai neįmanoma priskirti skirtingų funkcijų dėl jos visiško struktūros vientisumo (*iednostajności organizacyi*).²⁸

Atrodo, kad smegenis vis dėlto turėtų sudaryti daugelis organų (*Zdaie się zatém, że lubo mózg składać się musi z wielu organów*), turinčių įtaką protavimui ir širdies veiklai;²⁹ tačiau jų skaičiaus, vietos ir ribų nustatymas iki šiol tėra tik spėjimas. Galo darbas yra vertas pagarbos (*Praca iednakże Galla i z tego już względu warta iest szacunku*), nes mus užveda ant panašių tyrimų kelio, ir jo spėjimai kai kuriais atvejais mus gali labai priartinti prie tiesos. Ilgainiui daugelio mokslininkų darbai šioje srityje bus sujungti; nuolatiniai ir dėmesingi anatomiciniai smegenų tyrimai, daugiausia gyvūnų, mus nušvies [ir į klausimus], kaip smegenų masė įvairiose gyvūnų klasėse ir rūšyse tobulėja, kokius talentus ir polinkius nulemia, [bus atsakyta]. O kartu [paaiškės ir tai], kokia galia yra susijusi su konkrečia smegenų dalimi. Kaip gyvūnų anatomijos mokslas išaiškins įvairias fiziologijos sritis, taip ir [Galo] smegenų teorija gali tikėtis nušvietimo.

Apžvelgę tokias pastabas, suprantame, kad sustojimas ties konkrečiais, Galo kaukolės paviršiuje priskirtais organais, bus mažiau reikalingas. Nederėtų nutylėti, kad [Galas] gyvų sutvėrimų protinių gebėjimų ir savybių be reikalo ieškojo smegenyse. Noras priskirti gyvybės galios organą, arba tiksliau nervų junginį [vien galvos smegenims],

²⁶ Turbūt – Henrikas IV Burbonas Navarietis (1553–1610), Navaros ir Prancūzijos karalius, Burbonų dinastijos pradininkas. Jo vestuvių su Margarita de Valua (1553–1615) naktis vadinama Baltramiejaus naktimi, kurios metu buvo išžudyti hugenotai (vert. past.).

²⁷ Užuomina į Andriaus Sniadeckio veikalą „Organinių būtybių teorija“ (*Teorya jestestw organicznych*), kurio I tomas 1804 m. jau buvo išleistas Varšuvoje (vert. past.).

²⁸ A. Sniadeckis savo *opus magnum* „Organinių būtybių teorijoje“ teigė, kad, nors galvos smegenys ir sudarytos iš skirtingų dalių, tačiau funkcionuoja kaip visuma (vert. past.).

²⁹ T. y. protui ir jausmams (vert. past.).

reiškia turėti visiškai klaidingą įsivaizdavimą apie jį. Nes gyvybė – tai ne vien smegenis turinčių gyvūnų, bet ir visų organizuotų, kada nors egzistavusių būtybių savybė.³⁰ Iš jų didelė dalis ne tik neturi smegenų, bet ir nervų, tačiau ši [būtybių forma] turi tvirčiausią ir stipriausią gyvybę. Nervų sistemos (*systemma nerwowe*), prisidedamos prie gyvybės tobulėjimo, kuria sudėtingas, tačiau lengviau pažeidžiamas, būtybes. Kaip gi tada [nervų sistemose] galima ieškoti gyvybės galios priežasčių? Tą patį galime pasakyti ir apie ištvirkimo organą, kurio priežastis nėra smegenyse, ir net mūsų šeiminkams žinomos patirtys tą rodo. Muzikalumo organu iki šiol laikėme ausį, taip pat pagrindiniu spalvų teisėju – akį; o norint šias galias priskirti smegenims, reikėtų jas perkelti ten, kur šių organų nervai ima savo pradžią. Kodėl tada Galas jiems priskiria visai kitas vietas smegenyse? Ne vienas mūsų skaitytojas nustebės sužinojęs, kad tarp įvairių smegenų dalių autorius išskyrė ir organą, skatinantį mus vartoti maistą. Šį organą, kaip negalimą priskirti smegenims, praleidome.

Galas kurį laiką dirbo privačiu mokytoju Vienoje ir skleidė savo mokslą. Didelis mokinių skaičius, tarp kurių buvo ir tikrų mokslininkų, išplatino šios sistemos žinias ne tik Vokietijoje, bet ir užsienyje. Ne visur jis buvo gerai priimtas. Vienos savivaldybė uždraudė autoriui toliau plėsti šį mokslą, skaitant viešas paskaitas; o prancūzų mokslininkai priėmė jį arba abejingai, arba nepagrįstai nepagarbiai. *Chaussier, Giraud, Duval*³¹ pateikė pranešimą Paryžiaus gydytojų sąjungai (*Towarzystwu Lekarskiemu w Paryżu*) ir pasisakė prieš Galo sistemą. Svarbiausias jos autoriui pateiktas priekaištas buvo tas, kad pirmojo konsulo³² galva, kuri sugalvodavo ir išpildydavo didžius užmojus, buvo maža.³³ Galas Prancūzijoje surado užsidegusį savo mokslo gynėją, gerai žinomą Karolį Vilersą (*Karola Villers*),³⁴ kuris savo laiške, skirtame p. *Cuvier*,³⁵ išdėstė šio mokslo pradžią, pabrėždamas jo priešininkus.³⁶ Nesitikime, kad galėjo jį visiškai apginti.

Gauta:
2017 05 08

Priimta spaudai:
2017 06 09

³⁰ Pasak A. Sniadeckio, organinio pasaulio vienybę patvirtina organinių kūnų cheminė analizė: visos organinės būtybės sudaro tie patys cheminiai elementai – vandenilis, deguonis, anglis, fosforas, siera; gyvybė cirkuliuoja materijoje, jos organinėse formose, gyvybė yra tam tikrų santykių tarp gyvosios ir negyvosios materijų rezultatas, gyvybė – nuolatinis organinis procesas (vert. past.).

³¹ Minimi François Chaussier (1746–1828), Bruno Giraud (1768–1811) ir Jacques René Duval (1758–1854) (vert. past.).

³² Pirmasis konsulas Prancūzijoje nuo 1799 m. buvo Napoleonas Bonapartas (1769–1821) (vert. past.).

³³ „Cette tête qui conçoit et exécute a la fois les plus vastes projets“ – Millin Magazin Encyclop: an X. Nro 4 (aut. past.).

³⁴ Charles de Villers (1765–1815) – prancūzų filosofas (vert. past.).

³⁵ Georges Cuvier (1769–1832) – prancūzų zoologas, paleontologijos pradininkas (vert. past.).

³⁶ Lettre de Charles Villers à Georges Cuvier, sur une nouvelle théorie du cerveau, par le D. Gall, an X. – Metz (aut. past.).